

Jeopolitikasını Düzeltmek İçin Batı'nın Yeni Bir Devlet Modeline İhtiyacı Var

Article by Natalie Bennett
September 19, 2022

Amerika'nın geri çekildiği ve Çin ile Rusya'nın giderek daha iddialı hale geldiği, istikrarsız uluslararası manzaraya dair korkulacak çok şey var. Ancak istikrarlı, kurallara dayalı, demokratik bir dünyayı kaybetmek bunların arasında değil. Savaş sonrası dönemin ölçülü bir incelemesi, çarpıcı bir gerçeği ortaya çıkarıyor: Böyle bir dünya için hiçbir zaman ciddi bir çaba gösterilmedi. On yıllar boyunca, demokrasi filizleri defalarca yok edildi. Devletlerce değil, ama sivil toplum tarafından yapıcı bir şekilde yaratılmakta olan şey, AB üyeleri ve Birleşik Krallık'ın önemli örnekleri olabileceği ve olmaları gereken, delege devletler tarafından sahip çıkılmasına ihtiyaç olan uluslararası bir çerçevedir. Bu konuda İskandinav ülkeleri başı çekiyor.

Birçokları, jeopolitik geleceği yekpare şekilde umutsuz görüyor. Ekonomik ve askeri açıdan yeniden dirilen Çin, Uygur nüfusunu soykırım gücüyle bastırarak ve eski vaatlerini bozup Hong Kong'un "tek ülke, iki sistem" modelini yıkarak rahatsız edici bir şekilde Han milliyetçisi bir yol izledi. Vladimir Putin'in Rusya'sı hâlâ büyük bir nükleer cephaneyle sahipken, büyük ölçüde fosil yakıtlara bağlı içi boş bir ekonomiye başkanlık ediyor. Bu arada, ekonomik, askeri ve irade açısından Amerikan hegemonyası çöküyor. Washington, bir zamanlar kendisini demokrasi ve barış gücü ilan ederek dünyayı adım adım dolaştı. Özellikle Taliban'ın Afganistan'a dönüşünden sonra bunun artık böyle olmayacağı aşikar.

Ancak bu değişim, uluslararası anarşiye kaçınılmaz bir düşüş olarak görülmemeli. Yerleşimci sömürgecilik ve kölelik üzerine kurulmuş, nükleer silah kullanmış tek güç olan Amerika Birleşik Devletleri'nin hala kendisine ve dünyaya anlattığı bir hikaye var. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana ABD, Soğuk Savaş sırasında bile demokrasiyi ve hakları savunarak dünyada iyilik yapmaya gayret etti.

Bir dereceye kadar bu, devletlerin Sovyet egemenliğine karşı mücadelede hemen "bizim safımızda" hizalandığı Avrupa'da doğru olabilir. Bununla birlikte, başka yerlerde, gerçekte taban tabana zıt. Batı'nın tarihsel olarak Küresel Güney'de bir demokrasi şampiyonu olarak hareket ettiği fikri, karşı konulmadan çok sık tekrarlanan tembel bir varsayımdır.

Soğuk Savaş'ın sıcak cepheleri

Bugünün dünyası, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Fransa ve diğer Avrupa devletleri tarafından baskıcı ve yozlaşmış rejimlerin uzun süreli desteklenmesinin yaralarını taşıyor. Çok uluslu, dev şirketlerin çıkarları doğrultusunda yürütülen, mazur görülemez savaşlara ve insan hakları ihlallerine manevi ve pratik destek sağlandı. Monarşinin, Vietnam Savaşı ile bağlantılı onlarca yıllık Batı desteği üzerine inşa edildiği Tayland'dan, Albay Kaddafi ve Saddam Hüseyin'in bizim "adamlarımız" olmaktan çıktıkları Libya ve Irak'ın

umutsuz kaosuna kadar, Batı müdahalesinin zarar verici sonuçları çok.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde, 1961'de bağımsızlığın şafağındaki demokratik rejim yıkıldı. Belçika parlamentosu soruşturması 2001'de, Başkan Patrice Lumumba'nın öldürülmesinin arkasında ABD destekli Belçika güçlerinin olduğu sonucuna vardı. Potansiyel olarak zengin olan bu ulus üzerinde işlenen birçok korkunç şeyin hatırlatıcısı olarak, Lumumba'nın vücudu asitte eritildi. Flaman bir polis müfettişi, Lumumba'nın dişini tüyler ürpertici bir hatıra olarak sakladı; 2021'de ancak ailesine ve ulusuna iade edildi. Suikast, genellikle çok uluslu madencilik çıkarlarıyla bağlantılı olarak devam eden şiddete maruz kalan bir ulusun, müteakip travmalarının arkasında karanlık bir gölge gibi duruyor.

ABD ve İngiltere'ye karşı içgüdüsel bir güvensizlik, bugün, sadece ülkeyi yöneten yaşlı erkek teokrasi arasında değil, İran siyasetinde de belirgin. CIA'in, 1951'de İran Başbakanı Muhammed Musaddık'ı deviren darbeye kilit bir rol oynadığını nihayet 2013'te kabul etmesine şaşmamalı. O, Anglo-İran Petrol Şirketi'nden ziyade ülkenin insanların iyiliğine hizmet etmesi gerektiğini öne sürerek petrol endüstrisini millileştirmişti. İngiltere, ABD'den yardım istedi. İlk ABD destekli darbe başarısız oldu, ancak ikincisi Şah'ı mutlak hükümdar olarak geri getirerek 1979'da İran Devrimi'ne yol açan popüler ve dini direnişin yolunu açtı.

Tarih yazımı, Şili'de demokratik olarak seçilmiş Salvador Allende'yi bir kenara iterek diktatör Augusto Pinochet'yi iktidara getiren 1973 darbesi etrafında hararetleniyor. Ancak, 1970'de Başkan Richard Nixon'ın CIA'i yasal başkanı devirmeye yönlendirdiğine hiç şüphe yok. ABD'nin darbe hakkında önceden bilgisi olduğu ve mali destek sağladığı, Washington'un en cesur savunucuları tarafından bile inkar edilemez.

Bu istismarcı dış politika hikayesinde, demokrasinin yok edilmesinin ötesine geçip Amerika'nın yönlendirmesiyle sivillerin toplu katliamına kadar giden Vincent Bevins'in Cakarta Metodu korku ölçeğinin de dışına çıkıyor.. 1965'ten 1966'ya kadar, Sovyetler Birliği ile yalnızca zayıf bağlarıylabir güç olan silahsız, şiddete başvurmeyen Endonezya Komünist Partisi, kitlesel yargısız infazların ve yaygınışkence ve tacizlerinkurbanıydı. Tahminen 1 milyon Endonezyalı öldürüldü. Başkan Suharto'nun ABD destekli rejimi sadece gaddar değildi aynı zamanda son derece yozlaşmıştı; ailesi 1998 yılına kadar tahmini 30 milyar dolarlık bir servet biriktirmişti.

Bevins, 1945'ten 1990'a kadar "dünya çapında ABD destekli anti-komünist imha programlarından oluşan gevşek bir ağın nasıl ortaya çıktığını" anlatıyor. Bu programa dahil olan devletler, Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Doğu Timor, El Salvador, Guatemala, Honduras, Endonezya, Meksika, Nikaragua, Paraguay, Filipinler, Güney Kore, Sudan, Tayvan, Tayland, Uruguay, Venezuela ve Vietnam.

Soğuk Savaş boyunca yaşanan korkunç vahşetlerden Sovyetler Birliği de sorumluydu. Çin'in 1950'de Tibet'i ilhakı tamamen emperyalizmdi. 1950'lerin sonlarında direniş büyüdükçe, başlangıçta nispeten yumuşak davranan işgal zalimleşti ve bugün Han dışı Çin'in tümünde ve Hong Kong'da olup bitenler için bir model oluşturdu.

Aradaki fark, Amerika Birleşik Devletleri'nin demokrasi ve hukukun üstünlüğünü temsil ettiğini iddia etmesidir. Aslında, yeni bağımsız ulusların son derece makul istekleri, ABD bağlantılı şirketlerin çıkarları için bastırılmak üzere "komünizm" olarak tanımlandı.

ABD ile İngiltere'nin politikası son yıllarda değişmedi. "Dost ve müttefik" Suudi Arabistan'ın korkunç insan hakları sicili, demokratik baskının akışın bir kısmının kesildiğini görmesine rağmen, kitlesel silah satışlarını engellemedi. ABD, bağımsız medya ve sivil toplumun baskısına rağmen Mısır'daki Abdülfettah es-Sisi rejiminin yanında binlerce yargısız infaza bulaşmış Filipin Devlet Başkanı Rodrigo Duterte'nin "uyuşturucu savaşını" destekliyor. Bunun yanında ABD'li silah üreticileri Kuzey Amerika'da Meksika uyuşturucu savaşlarına büyük miktarlarda çok güçlü silahlar akıtıyor.

Dünyanın büyük bir kısmının istikrarlı demokratik yönetim ve hukukun üstünlüğünü kurmayı başaramamış olması pek şaşırtıcı değil. Hegemonik dünya gücü, ikinci askeri güç olan Sovyetler Birliği gibi, böyle bir sonuca karşı hareket etti. Bugün Çin giderek daha çok aynı rolü oynuyor.

Değişim içeriden gelir

Ancak dünyadan geri çekilmek artık ABD siyasetinin her iki tarafında arasında bir konsensus meselesi. Başkan Biden, Afganistan'da gösterildiği gibi, Donald Trump'ın "Önce Amerika" politikasını uyguluyor. Afganistan'daki durum son derece tehlikeli olmaya devam ediyor: ülke hem iç çatışma hem de bir vekalet savaşı alanı olma riski taşıyor. Rus devleti, 1980'den 1989'a kadar süren Sovyet işgalinin başarısızlığa uğramasından bu yana görülmemiş boyutta bir oyuncu olarak Kabil'e geri döndü. Çin'in çıkarları burayla yakından ilgili; Afganistan ile hassas bir sınırı paylaşıyor ve ülkeyi (ve değerli maden kaynaklarını) Kuşak ve Yol Girişiminin bir parçası olarak görüyor.

*Dünyadan geri çekilmek artık ABD siyasetinin
her iki tarafı arasında bir konsensus meselesi.*

Batı haklı olarak Afganistan'ın terörizm üssü olarak hizmet etmesinden endişe ederken; Çin ve Rusya için, sınırlarına çok yakın bir başka vekalet savaşı ciddi tehlikeler taşıyor . Hukukun üstünlüğüne ve temel insan haklarına yönelik uluslararası desteğin, Taliban'ın ideolojisi ve siciline ne kadar zıt olursa olsun, herkesin çıkarına olduğu ortaya konmalıdır. İstikrar ve güvenlik herkes için fayda sağlayabilir ve sonunda ulusun işlevsel kurumlar ve yönetim geliştirmesine imkan verebilir.

Kurumların gerçekten gelişmesi, işlevsel bir yönetim ve ümitle demokrasinin vücuda gelmesi için iç siyasi güçlerin denge kurmasına ve birbirleriyle başa çıkmak üzere mekanizmalar geliştirmesine ve aşırı bir dış güç olmadan bir tür uyum yakalamasına izin verilmelidir. Dünya, başlangıçta mütevazı hedeflerle Afganistan'da böyle bir yönde çalışmalı, bunu kızların eğitimi üzerine inşa etmeli ve tarımın korunmasına yardımcı olacak çevresel hedefleri desteklemelidir.

Bu yavaş, ülke içinde etraflıca ele alınan gelişme, dünyada şu anda başarılı olan devletlerin çoğunun başından geçen şeydir. Finlandiya, şu anda dünyanın en istikrarlı ve en iyi yönetilen devletlerinden biri olarak görülüyor, ancak ülkenin 20. yüzyılın başlarındaki tarihi trajikti. İkinci şehri Tampere'deki Finlandiya İşçi Müzesi'ne yapılan bir ziyaret Beyazlar ve Kızılar arasında siyasi, ekonomik ve sosyal liderlerin, silahsız sivillerin ve teslim olan savaşçıların katledildiği iç savaşı anlatıyor. Yine de bu nispeten küçük ülke çok beğenilen bir

ulusal model haline geldi.

Fin halkı bunu ülke içinde, büyük ölçüde kendi başlarına, işgale rağmen yaparken, uluslararası hukukun gelişimi, saygı duyulmak ve beğenilmek isteyen devletler için davranış normları,geçtiğimiz yüzyılda onların yolunu izleyen diğer devletlerin bunu yapmasını kolaylaştırdı. Uluslararası sisteme saygının, onu uygulayan tüm uluslar için kanıtlanabilir faydaları var ve herkes için daha istikrarlı bir dünyanın daha geniş, elzem avantajını sunar.

Aşağıdan yukarıya inşa edilmiş bir dünya

En adanmış uluslararası ilişkiler meraklıları dışında hiç kimsenin aşına olmadığı bir anlaşma olan 1928'deki Kellogg-Briand Paktı savaşı yasadışı ilan etti. Anlaşma, açıkça istenen etkiyi yaratmadı ve çoğunlukla barış yapma çabalarıyla alay etmek isteyenler tarafından atıfta bulunuluyor. Bununla birlikte, hukuk profesörleri Oona A. Hathaway ve Scott J. Shapiro anlaşmanın, devletlerin en azından açıkça bir komşularının adasını veya kaynaklarının bir kısmını istedikleri için savaşa gitmelerini engelleyen uluslararası bir hukuk düzeninin temellerini oluşturduğunu iddia ederek farklı bir yorum öne sürdüler.

Dünyaca tanınan devletler arasındaki sınır ötesi çatışmalar o zamandan beri hızla azaldı. 2014 yılında Rusya'nın Kırım'ı ilhakı nadir bir istisnaydı. O zaman bile, Başkan Putin sadece içeri girmek yerine, Rusya yanlısı gösteriler ve Rus yanlısı bir kukla rejim ile dikkatleri başka yöne çekme ihtiyacını hissetti. Anlaşma, çatışmalar yerine, ekonomik yaptırımlarla sonuçlanan anlaşmazlıkların önünü açtı. Failler genellikle seçimle işbaşına gelmemiş rejimlerken ekonomik yaptırımlar elbette tüm halka yönelik olağanüstü derecede kör araçlardır. Çocukların aç kalmasına ve ekonomilerin çökmesine neden olan dış politika güçlü bir karşı savdır.

Yine de sivil toplum alternatif bir yaklaşım geliştirdi, bunun için kampanya yürüttü ve giderek artan bir şekilde uygulanmasını sağladı. Magnitsky tarzı yaptırımlar olarak bilinen bu önlemler, tüm toplumlardan ziyade kararlardan sorumlu bireyleri hedef alır. Gerçekten de, her zaman umulduğu kadar eksiksiz olmasa da, giderek daha eksiksiz bir uluslararası hukuk çerçevesinin büyük bir kısmı sivil toplumca geliştirilip uygulamaya konulmuştur.

Magnitsky tarzı yaptırımlar, uluslararası hak ve sorumluluk bildiregelerindeki uzun bir ilerleme dizisinin sonucusu. Bu onurlu çizgi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile başlar. Irk ayrımcılığına ve işkenceye karşı haklar, medeni ve siyasi haklar, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar, kadın ve çocuk hakları, mülteci hakları ve göçmen işçi hakları yedi ana anlaşmadan bulunuyor. Kimyasal silahlara, msket bombalarına ve kara mayınlarına karşı konvansiyonlar bunların kullanımını sınırlamış ve uluslararası çevre katliamı suçuna ilişkin sivil toplum öncülüğünde yürütülen çalışmalar oldukça ilerlemiştir. Dünya devletlerinin çoğu, nükleer silahlara yönelik küresel bir yasağı desteklemiştir.

O halde bu çerçeveyi 21. yüzyılda nasıl uygulayabiliriz? Çünkü sivil toplum harekete geçecek araçlardan yoksun. Bu arada, ulus devletler ve uluslararası kuruluşlar ya kenara çekilirler ya da engel olurlar. Ciddi anlamda iyi niyetli herhangi bir uluslararası jeopolitik çaba, İskandinav ülkeleri örneğiyle başlayacaktır.

Gücü ve nüfuzu iyilik için kullanmak

Bir ülkenin, dünyada gerçekten saygı görmesini sağlayan şey askeri güç veya ekonomik güç değildir. Bir ulustan askeri bir güç olarak korkulabilir veya ekonomik bir ağır sıklet sayılabilir, ancak yine de “iyi bir küresel vatandaş” olarak sınıflandırılmaz. İyi Ülke Endeksi, herkesin bağlı olduğumuz gezegenin yanı sıra tüm Dünya insanlarına karşı daha geniş bir sorumluluğu olduğu varsayımından yola çıkarak her ülkenin, dünyanın geri kalanı üzerindeki dış etkisini incelemek için veriyeye dayalı bir yaklaşım benimsiyor.

Hesaplamaların detayları tartışmalı olsa da genel olarak İskandinav ülkeleri öne çıkıyor. Hollanda ve Almanya da üst sıralarda yer alıyor. Bu ülkelerin tümünün statüleri sayesinde ekonomik ve diğer avantajlardan yararlandıkları gösterilebilir. Son zamanlarda “Avrupa’nın en korkusuz ülkesi” olarak tanımlanan Litvanya yakında Kuzeyli komşularına katılabilir. Hem Rusya’ya meydan okuyan hem de Belarus’taki demokratik güçleri destekleyen Litvanya, Çin’e karşı demokratik Tayvan’a güçlü destek vermek için de adım attı.

İskandinav ülkeleri aslında, Emilie Hafner-Burton tarafından geliştirilen bir kavrama göre “delege devletler”dir. Hukuk profesörü, Making Human Rights to a Reality’de (İnsan Haklarını Gerçeğe Dönüştürme), son birkaç on yıllık uluslararası sivil toplum ve hükümet çabalarının nasıl kapsamlı bir normatif insan hakları kuralı geliştirdiğini, ancak bunları yerine getirmede başarısız olduğunu ortaya koyuyor.

Hafner-Burton’ın, neyin işe yaradığının dikkatli bir şekilde incelenmesine dayanan ilerlemenin nasıl sağlanabileceğine ilişkin vizyonu, büyük kapsamlı eylemler yerine sessiz sabırlı çalışma, diplomatik çabalar, sivil toplum aktörlerinin finansmanı ve uluslararası itiraz anlamına geliyor. Yani, insan haklarını ciddiye almak, “dostlar ve müttefikler” yanında rakipler söz konusu olduğunda korkmadan veya kayırmadan korunmak anlamında.

Bir delege devlet olmak, insan haklarını, hukukun üstünlüğünü ve demokrasiyi teşvik etmede neyin işe yaradığını göz önüne almak demektir. Aynı zamanda, “önce, zarar verme” ilkesinin tıbbın çok ötesine ve uluslararası meselelere kadar uzanması gereken bir ilke olduğunu kabul etmeyi ima eder. Bu, Küresel Kuzey’deki yozlaşmış aktörlere karşı sert davranmak – bu alanda Amerikan, İngiliz ve Avrupa yasalarında yetersiz olsa da ilerleme kaydedilmiştir – ve yeni sömürgeci çok uluslu şirketleri dizginlemek anlamına gelir: küresel bir asgari vergi oranına yönelik çalışma burada yolu gösterir.

*Bir delege devlet olmak, insan haklarını,
hukukun üstünlüğünü ve demokrasiyi teşvik
etmede neyin işe yaradığını göz önüne almak
demektir.*

İstikrarsız bir statükoda, bugününkünden kökten farklı görünen bir dünya için çalışmak, yalnızca halihazırda iyi küresel vatandaşlar olarak öne çıkan küçük oyuncuların değil, aynı zamanda büyük güçlerin de çıkarınadır. AB, İngiltere ve ABD’nin daha fazla silahlanma yarışından ve vekalet savaşlarından kazanacağı hiçbir şey yok. Olduğu gibi güçlü askeri-sanayi kompleksini beslemek yalnızca günümüzün gerçek zorluklarını karşılamak için yetersiz kaynaklar anlamına geliyor. Suudi Arabistan gibi devletlere silah dağıtmak, Afganistan’da görüldüğü gibi, onları bu tür rejimler düştüğünde devralacak olan düşman

güçlere teslim etmek anlamına gelir.

Birleşmiş Milletler eski Genel Sekreteri Kofi Annan'dan alıntı yapmak gerekirse: "Gelişme olmadan güvenlikten, güvenlik olmadan gelişmeden ve insan haklarına saygı duymadan ikisinden de yararlanamayacağız." Güvenlik, herkesin olduğu kadar Çin, Rus ve Amerikan halklarının da arzusudur. Yeşil bir diplomatik gelecek halihazırda yürürlükte olan uluslararası yasal çerçeveyi alıp bunun üzerine inşa etmeye ve herkes için vaat ettiği hakları sağlamaya çalışıyor. İhtiyaç duyulan kaynakları, enerjiyi ve dikkati hem iklime ve ekolojik krizlere verir hem de ekonomik ve sosyal çöküş tehditlerini ortadan kaldırırsa dünya militarizm ve sömürüye gücü yetmez. Önceki başarısızlıklar kötü seçimlerin sonuçlarıydı. Daha iyilerini yapabiliriz ve yapmalıyız.

Natalie Bennett is a Green member of the House of Lords in the UK. She was the leader of the Green Party of England and Wales from 2012 to 2016. Previously she spent 20 years working as a journalist, including on the Bangkok Post, The Times, and as editor of the Guardian Weekly.

Published September 19, 2022

Article in Turkish

Translation available in English

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/jeopolitikasini-duzeltmek-icin-batinin-yeni-bir-devlet-modeline-ihiyaci-var/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.